

**Горгуль О. В., депутат Вільхівської сільської ради,
здобувач вищої освіти ступеня магістр
Гуторова О. О., канд. екон. наук, доцент
Державний біотехнологічний університет, Україна**

Формування системи державного адміністрування ефективного використання сільськогосподарських земель України

Формування ефективного використання та охорони сільськогосподарських земель як нагально важлива природничо-наукова, соціально-економічна та екологічна проблема здійснюється на основі балансу між необхідним економічним зростанням та збереженням земельних ресурсів. Більшість сучасних проблем землекористування, використання земельно-ресурсного потенціалу, екологічної напруги тощо є наслідком недосконалого управління використанням та охороною земель. Тому проблема ефективного землекористування є актуальною і потребує свого вирішення [1].

У межах системи «суспільство–природа» доцільно виділити ті аспекти розгляду сутності ефективного використання землі, які тісно пов'язані між собою та утворюють діалектичну єдність під час його формування. Запропонована логічно-смілова модель сутності ефективного використання сільськогосподарських земель містить такі аспекти організації використання сільськогосподарських земель: природно-біологічний (пов'язаний з вивченням функціонування землі як компоненту природного комплексу), соціально-економічний (що відображає вплив соціальних процесів і політики держави, земельних відносин на використання землі як ресурсу), технологічний (пов'язаний з вивченням технічної дії на землю, технологій її використання, зв'язку ефективного використання з інноваціями в землекористуванні), землевпорядно-правовий (пов'язаний з визначенням ролі землеустрою та права в організації і здійсненні раціонального використання й охорони землі).

Під ефективним використанням сільськогосподарських земель слід розуміти складне соціально-економічне явище, пов'язане з її господарським використанням в найбільш ефективний для конкретних умов простору і часу спосіб, отриманням суспільством від землі потрібного економічного результату, із забезпеченням збалансованого економічного, екологічного, соціального ефектів. Відповідно, під сутністю формування ефективного використання сільськогосподарських земель розуміється регулювання всієї сукупності системи земельних відносин і землекористування шляхом цілеспрямованого впливу на них на основі свідомого використання діючих в ринкових умовах законів природи і суспільства. У зв'язку з цим запропоновано логічно-смілову модель дерева цілей формування ефективного використання сільськогосподарських земель. Побудова дерева цілей за цільовим принципом, у тому числі і з детальнішою структуризацією проблеми ефективного використання сільськогосподарських земель дає змогу сформувати комплексну методичку формування та управління таким процесом.

Аналіз підходів до визначення ефективності використання землі дозволяє

виділити такі основні види ефективності: економічна, технологічна, соціальна та екологічна. Виділення останнього елементу є важливим тому, що ефективним з позицій екології можна вважати лише таке виробництво, за якого еколого-економічний ефект є позитивним. З огляду на вище викладене «економічна ефективність використання земель» – це складне соціально-економічне явище, пов'язане з отриманням суспільством від землі економічного результату у процесі її господарського використання під час забезпечення сталого розвитку сільських територій та відновлення родючості ґрунтів. Критеріями раціональності формування ефективного землекористування є висока економічна, технологічна, екологічна, еколого-економічна, соціально-економічна та соціально-екологічна його ефективність і, як наслідок, збереження довкілля і здоров'я людей, що проживають на відповідній території [2].

Трансформація земельних відносин та системи землекористування в Україні обумовлює необхідність чіткого та досконалого визначення рівня раціонального використання землі. Під раціональним використанням сільськогосподарських земель необхідно розуміти найкращий результат економічного, соціального та екологічного ефекту, отриманий від використання землі в господарській діяльності людини зі збереженням її природних властивостей, задоволенням потреб суспільства, територіальних громад та землекористувачів, тобто науково обґрунтований варіант їх цільового і функціонального використання, організований найбільш ефективним для конкретних умов простору і часу способом з урахуванням об'єктивно існуючих принципів зрівноваженої взаємодії суспільства і природи.

Логічно-смілова модель формування раціонального використання сільськогосподарських земель містить такі складові: наукове обґрунтування господарсько-політичного вирішення проблеми раціонального використання сільськогосподарських земель на різних ієрархічних рівнях; визначення напрямів використання сільськогосподарських земель залежно від їх придатності та суспільних функцій; визначення відповідних напрямів видів організаційної діяльності; визначення функціональності використання земель; формування режиму землекористування використання земель; визначення складових ефективності використання сільськогосподарських земель.

Формування раціонального використання сільськогосподарських земель ґрунтується на таких положеннях. По-перше, механізм формування землеволодіння та землекористування, який був запроваджений за останні два десятиліття, не призвів до комплексного вирішення проблем як раціонального використання земель, так і розвитку сільських територій. По-друге, формування землекористування сільськогосподарських підприємств, необхідно закріпити на законодавчому рівні. В цьому випадку регуляторний процес повинен мати, в першу чергу, економічний характер.

Основними складовими, які формують ефективність використання сільськогосподарських земель в ринкових умовах господарювання є: якісні характеристики ґрунтів, система удобрення, структура посівів та сівозмін, основні засоби, державні дотації, хімічна меліорація земель, природно-кліматичні умови, рівень дії закону спадної віддачі.

Серед складових еколого-економічного механізму ефективного використання сільськогосподарських земель України в частині застосування засобів біологізації землеробства та штрафних санкцій за погіршення якісних характеристик ґрунтів особливе місце посідають відносини між власниками земельних паїв і орендарями, оскільки у сільськогосподарських підприємствах із загальної кількості використаних земель переважна більшість припадає на орендовані. Особливо важлива проблема пов'язана з обґрунтуванням розмірів орендної плати, а також її ролі у формуванні витрат на виробництво продукції і вирішенні соціальних проблем сільської місцевості [3]. Сьогоднішні реалії сільського господарства свідчать про те, що товаровиробники допускають системні порушення екологічних норм землекористування, оптимального співвідношення культур у сівозмінах. Викликає занепокоєння посилення деградаційних процесів у ґрунтах, зокрема: зниження вмісту гумусу в ґрунтах; переуцілювання ґрунтів; підвищення інтенсивності ерозійних процесів [4].

Одним із завдань державного адміністрування є створення умов для підтримки природної родючості головного національного багатства – землі. Отже, має діяти економічний механізм, який об'єднував би у собі ринковий принцип вільного вибору суб'єктами господарювання видів продукції для виробництва та принципів державного регулювання саме через економічні важелі впливу. Пропонуємо визначити коефіцієнт відновлення поживних речовин як відношення їх фактичного вартісного виразу до нормативного. Такий коефіцієнт доцільно використовувати при встановленні державою штрафних санкцій за цими культурами як плату за втрату поживних речовин.

Підсумовуючи результати досліджень, пропонуємо визначити еколого-економічний механізм державного адміністрування ефективного використання сільськогосподарських земель із застосуванням засобів біологізації землеробства як сукупність методів, прийомів і важелів економічного та екологічного впливу на підвищення економічної ефективності використання землі в умовах сталого розвитку сільських територій.

Список використаних джерел:

1. Гуторов О.І. Проблеми сталого землекористування у сільському господарстві: теорія, методологія, практика: монографія. Харків: «Едена», 2010. 405 с. 2. Гуторов О.І., Шарко І.О. Оцінка земель і ресурсного потенціалу в сільському господарстві: теоретичні та практичні підходи: монографія. Харків: ХНАУ; Вид-во «Точка», 2012. 256 с. 3. Гуторов А.О., Гуторов О.І., Грошев С.В. Управління ефективністю використання земельних ресурсів фермерських господарств: теорія та практика сталого землекористування: монографія. Харків: Друкарня Мадрид, 2020. 224 с. 4. Гуторов О.І. Вплив якісного стану земель на ефективність господарської діяльності аграрних підприємств. *Перспективні форми організації господарської діяльності на селі*: матеріали Сімнадцятого Конгресу вчених економістів-аграрників, 30 травня 2019 р. К.: ННЦ ІАЕ, 2019. С. 32–36.